

LUNDS
UNIVERSITET

Religionsfriheten i den demokratiska och sekulära staten

En kritisk diskursanalys av debatten gällande böneutrop i
Sverige

Julia von Platen

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK30

Termin: Höstterminen 2012

Omfång: 13 930

Abstract

This thesis deals with religion in the secular and democratic state. To demonstrate the complex tension between the freedom of religion and secular principles, Jürgen Habermas's theories about the post-secular society has been used to implement a critical discourse analysis which examines five debating articles that specifically focuses on the question about the call to prayer for Muslims in Sweden. The aim of the thesis was to illustrate that our use of language constitutes specific social identities and relations. The research question in this thesis is as follows; which positions are the most prominent in the discourse, and how can these be understood and managed through Habermas's theories about the post secular society? The most prominent position are expressed in two different ways, one refers to the negative freedom of religion and are characterized by a vision, that there is a certain importance in protecting Swedish culture and tradition. The other position highlights the positive freedom of religion and is based on a vision about equality between people regardless of their religious affiliation. The analysis also reveals a strong credence for the secular state and the value in protecting the secular principles. The result is that we through our language are involved in constituting the society we live in. This has been showed by an illumination of the links between the specific discourse and xenophobic and religiously discriminatory tendencies'.

Keywords: Jürgen Habermas, Islam, religion, secularism, call to prayer, freedom of religion, xenophobia, human rights

Nyckelord: Jürgen Habermas, Islam, religion, sekularism, böneutrop, religionsfrihet, främlingsfientlighet, mänskliga rättigheter

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar	2
1.2	Material och avgränsningar	3
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial	3
1.2.2	Källkritik	4
1.3	Forskningsetiska bedömningar	4
2	Teori och metod	6
2.1	Främlingsfientlighet	6
2.2	Jürgen Habermas	6
2.2.1	Det postsekulära samhället	7
2.2.2	Religionens funktion i den sekulära staten	9
2.2.3	Att vara självkritisk och inse sina egna begränsningar	10
2.3	Diskursanalys som teori och metod	11
2.3.1	Kritisk diskursanalys	11
2.3.2	Faircloughs tredimensionella diskursbegrepp	12
2.3.3	Den ideologiska dimensionen	13
2.3.4	Angreppssätt	13
2.4	Litteraturöversikt och tidigare forskning	14
2.4.1	John Rawls rättvis princip	14
2.4.2	Will Kymlicka och mångkulturalismen	15
2.4.3	Robert Nozick och berättigandet av rättigheter	15
2.4.4	Joseph Razingers syn på de mänskliga rättigheterna	16
3	Bakgrund	17
3.1	Moskén och de fem dagliga bönerna	17
3.2	Förslag till böneutrop från moskén i Fittja	19
4	Debatten rörande böneutrop i Sverige	20
4.1	"Därför bör vi inte tillåta minaretutrop i Sverige"	20
4.1.1	Vad uttrycks genom Danielssons text?	22
4.2	"Orimligt tillåta kyrkklockor men förbjuda böneutrop"	25
4.2.1	Vad uttrycks genom Yassins text?	27
4.3	"Böneutrop är en del av religionsfriheten"	29
4.3.1	Vad uttrycks genom Lindbergs text?	29

4.4	<i>"Religion och sekularism måste acceptera varandras gränser"</i>	31
4.4.1	Vad uttrycks genom Khoshnood och Björkwalls text?	32
4.5	<i>"Debatten om böneutrop präglas av dunkla argument"</i>	34
4.5.1	Vad uttrycks genom Magnussons text?	36
5	Analys och diskussion	38
5.1	<i>Analys</i>	38
5.2	<i>Diskussion</i>	41
6	Sammanfattning	43
7	Referenser	44
7.1	<i>Elektroniska källor</i>	45

1 Inledning

” Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.”¹ Så lyder artikel 18 i FN:s allmänna deklARATION om de mänskliga rättigheterna. Religionsfriheten är en av de mest fundamentala mänskliga rättigheterna som allt oftare hamnar i kläm i olika samhällskonflikter. Hur hanterar vi frågor rörande religion i den demokratiska sekulära staten? Graden av religiositet i det offentliga är en fråga som människor tenderar att ha skilda och mycket starka uppfattningar om. Hur vi väljer att uttrycka oss får konsekvenser för den värld vi lever i och tillsammans skapar vi olika sociala identiteter och relationer.

Främlingsfientlighet i allmänhet, och främlingsfientliga partier i synnerhet har fått allt större inflytande över politiken i såväl Sverige som Europa. Fokus för dessa partier är frågor rörande invandring och flyktingar vilket lockar fler väljare i valkampanjerna.² Sverigedemokraterna är inget undantag och idag har partiet kommit att bli Sveriges tredje största.³ Denna uppsats behandlar ett av de problem som den demokratiska sekulära staten står inför när det kommer till att skapa en politisk gemenskap och tillgodose alla medborgare sina fri- och rättigheter. I januari 2012 lämnade ordförande för islamiska föreningen Ismail Okur in ett förslag om tillåtelse för böneutrop från moskén i Fittja söder om Stockholm.⁴ Förslaget har väckt starka reaktioner runt om i landet och frågan rymmer den problematik som den sekulära staten står inför.

¹ Brownlie, Ian & Goodwin-Gill, Guy S. (red.), *Basic documents on human rights*, 5. ed., Oxford University Press, New York, 2006:26

² Migrationsinfo. *Främlingsfientliga partier* (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.migrationsinfo.se/framlingsfientlighet/framlingsfientliga-partier/> (Hämtad 2013-01-06)

³ Svenska Dagbladet. *SD tredje största parti* Nyhetsartikel 2012-10-26. (Elektronisk) Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/sd-tredje-storsta-parti_7616674.svd (Hämtad 2013-01-06)

⁴ Alvarsson, Rickard. *Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka*. Nyhetsartikel, Dagen 2012-09-27 (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.dagen.se/nyheter/nu-kan-boneutrop-snart-bli-verklighet-i-botkyrka/> (Hämtad 2012-12-06)

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Frågan rörande om vi bör eller inte bör tillåta böneutrop i Sverige är minst sagt kontroversiell. Den problematik som behandlas och som jag genom uppsatsen vill synliggöra är de problem som uppstår när människor väljer att uttrycka sig på olika sätt inom en specifik sakfråga. Jag fokuserar specifikt på frågan rörande böneutrop, men idén till uppsatsen kom från början från en större global frustration över den främlingsfientlighet och de motsättningar som finns runt om i världen samt de utmaningar som demokratiska stater står inför när det kommer till frågor rörande religionens funktion i sekulära samhällen. För att förstå denna komplexitet har jag valt att använda mig av den tyska filosofen Jürgen Habermas teorier om det postsekulära samhället. Min hypotes skulle därmed kunna vara att man genom sina uttryck mer eller mindre bidrar till den påtagliga främlingsfientligheten och dess eftergifter. Syftet med uppsatsen är att visa hur man med språket är en del av den sociala världen och att man därmed bidrar till att påverka olika sociala identiteter och relationer. Människor har och kommer förmodligen alltid ha olika uppfattningar om saker och ting men hur vi väljer att framställa dessa påverkar den värld vi lever. Därmed blir även mitt syfte att bidra till ett bredare synsätt som grundar sig i en förhoppning om förändring

I uppsatsen gör jag en kritisk granskning av diskursen rörande böneutrop i Sverige och målet är att analysera de ståndpunkter som framställs samt synliggöra vad vissa framställningar får för konsekvenser. Min frågeställning blir således:

1. Vilka ståndpunkter är mest framträdande i diskursen, och hur kan vi förstå och hantera dessa ståndpunkter utifrån Habermas teorier om det postsekulära samhället?
2. Kan dessa ståndpunkter vara problematiska ur ett människorätts perspektiv?
3. Vilka eventuella inslag av religiös diskriminering och främlingsfientlighet synliggörs i diskursen?

1.2 Material och avgränsningar

Analysen grundar sig delvis på fyra artiklar från det sociala mediet Newsmill, vilket är ett forum som publicerar nyheter och debattartiklar från personer med specifik kompetens inom olika ämnen.⁵ Jag har även valt att ha med en ledarkrönika från Aftonbladet som berör ämnet och som är relevant i sammanhanget för de andra artiklarna.

Jag ser den problematik som jag försöker beskriva i min uppsats som global men har valt att avgränsa mig till just frågan rörande böneutrop och då specifikt hur debatten ser ut i Sverige. Till en början gjordes en avgränsning att endast använda de debattartiklar som Newsmill publicerat men då artikeln från Aftonbladet är en del av den diskurs som skapats på Newsmill angående böneutrop valde jag att även använda mig av den i min analys. Vad gäller tidsperioden har jag valt att centrera min analys till just den debatt som blossat up efter det att Ismail Okur i januari 2012 lämnade in sitt förslag om böneutrop för moskén i Fittja. Analysenheterna ligger alla inom samma tidsperiod och jag har därmed valt bort historiska aspekter som berör frågan gällande böneutrop.

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Primärmaterialet som används i uppsatsen är dels de artiklar som utgör mina analysenheter men även de material som jag hämtat min teori och metod ifrån vilka är Winther Marianne Jørgensen och Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* samt Ulf Jonssons bok *Habermas, Påven och tron*. Det har gjorts en noggrann läsning av olika teorier och metoder innan valet av dessa kunde göras. Teorin och metoden i uppsatsen är sammankopplade, vilket är ett medvetet val då dessa tillsammans kan användas för att analysera och kritisera just den problematik som jag vill belysa. Sekundärmaterialet utgörs av nyhetsartiklar som behandlat processen kring förslaget om böneutrop, facklitteratur om islam samt övriga internetkällor med relevant information för uppsatsens syfte.

⁵ Newsmill, 2008 (Elektronisk) Tillgänglig: www.newsmill.se (Hämtad 2012-12-08)

1.2.2 Källkritik

Vad gäller valet av källor har jag genomgående varit noggrann med att välja pålitliga källor och framför allt i det material som är hämtat från nätet. Jag har dock haft vissa problem med de källor jag valt som analysenheter. Då dessa är avgörande för uppsatsens resultat var jag till en början tveksam om hur urvalet skulle gå till. Efter att en materialinsamling gjorts med tillräckligt med information, insåg jag att det var nödvändigt att göra en avgränsning eftersom jag ämnade göra en kvalitativ undersökning. Uppsatsen grundar sig på en kvalitativ textanalys i form av en kritisk diskursanalys och analysenheterna är oberoende i förhållande till metoden. I mitt fall fanns det inget intresse att bara analysera exempelvis Sverigedemokraterna eller olika nationalistiska forums uttryck eftersom jag ville fånga något annat. Det finns texter på nätet som uttrycker mer radikala åsikter än de texter jag analyserar och dessa hade eventuellt kunnat visa på en större koppling mellan texter och sociala identiteter och relationer. Författarna vars texter är föremål för analys har både olika kompetens inom olika områden men de finns även en skillnad i form av politiskt inflytande och makt. Hur vi tolkar och mottar information kan därför påverkas av vem det är som framställer denna. Därav fyra artiklar från Newsmill skrivna av människor med olika bakgrund och kompetens inom området samt en ledarkronika från Aftonbladet.

Ett annat problem jag mötte vid insamlingen av material och val av material var huruvida jag skulle förhålla mig till att de teorier jag använde mig av inte är hämtade av förstahandskälla. Dock klarnade detta problem då det i den litteratur jag använde är enkelt att urskilja vad som är taget direkt från Habermas och vad som är författarens analys av hans texter.

1.3 Forskningsetiska bedömningar

Eftersom jag gör en kritisk diskursanalys förhåller jag mig kritisk till de texter jag analyserar och det kan eventuellt ses som ett problem att jag kritiserar någons sätt att framställa och uttrycka sig, när jag sedan gör mina tolkningar av texten. Materialet som används i uppsatsen är publicerat och finns tillgängligt för alla vilket gör det möjligt att granska primärkällan. Vad som kan vara problematiskt är i vilken grad författarna av

texterna vill vara del av en kritisk undersökning. Alla analysenheterna som jag använder mig av ingår i en diskurs vilken jag ämnat undersöka, vilket gör att jag i min undersökning också bidrar till diskursens utformning. Alla människor har rätt att uttrycka sina åsikter och på samma sätt som de uttrycker sina ståndpunkter så gör jag mina tolkningar av dessa. Texterna är en del av en offentlig debatt vilket gör att man som författare måste vara medveten om att det man skriver kan komma att kritiseras på ett eller annat sätt. Vad som är viktigt att poängtera är att jag inte gör några sanningsanspråk på att någon har rätt eller fel utan syftet är snarare att beskriva hur man genom att delta i en specifik diskurs bidrar till upprätthållande av existerande strukturer men också till att förändra dessa.

2 Teori och metod

I denna uppsats är teori och metod inte åtskilda från varandra utan de samspelar med varandra. Till att börja med har jag valt att ha med en definition av främlingsfientlighet i min teori då begreppets innebörd kommer användas som ett analysverktyg. Vidare presenteras Jürgen Habermas teorier på vilka uppsatsens föränderliga syfte bygger på samt Norman Faircloughs kritiska diskursanalys som används som både en teori och metod.

2.1 Främlingsfientlighet

Främlingsfientlighet grundar sig i en rädsla och fientlighet mot det okända, därmed en fientlighet mot främlingar. På grund av detta skapas ofta främlingsfientlighet mot minoritetsgrupper i samhället så som invandrare med annan etnisk eller kulturell bakgrund än majoritetskulturen. Det är viktigt att göra en åtskillnad mellan främlingsfientlighet och rasism, den senare grundar sig på ett rasbiologiskt tankesätt och främlingsfientlighet bygger istället på en tanke om att människor från olika kulturer inte är kompatibla. Främlingsfientlighet utgör också en rädsla och oro för det egna landets identitet, att det man finner främmande på något sätt ska skada den nationella identiteten eller dess ekonomi.⁶

2.2 Jürgen Habermas

Inom flera diskurser rymmer den problematik som samhällen står inför när det kommer till religionens roll i ett alltmer sekulariserat samhälle. Den tyske filosofen Jürgen Ha-

⁶ Migrationsinfo *Främlingsfientlighet* (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.migrationsinfo.se/framlingsfientlighet/> (Hämtad: 2013-01-06)

bermas samhällsteorier behandlar bland annat förståelsen för religion och dess funktion i det sekulära och mångkulturella samhället.⁷ Habermas föddes 1929 i den tyska staden Gummersbach i nordvästra Tyskland⁸ och är en vänsterorienterad filosof som förespråkar ett demokratiskt, öppet och mångkulturellt samhälle. Habermas ses idag som en av de mest inflytelserika filosoferna i Tyskland.⁹

En av Habermas samhällsteorier behandlar kommunikativ rationalitet och dess funktion i det moderna samhället. Enligt Habermas skapas det i takt med den moderna samhällsutvecklingen en allt mer påtaglig åtskillnad mellan det så kallade ”systemet” (med vilket Habermas avser: samhällsbyråkratin, myndigheter, ekonomin och arbetslivet; där makt och pengar är de främsta orsakerna till dess struktur) och de så kallade ”livsvärlden” (med vilka han syftar på kulturlivet, det offentliga samhällslivet, samt den privata sfär där människor skapar sig kulturella identiteter och politiska uppfattningar, och där dessa struktureras genom språklig kommunikation och tar sig uttryck i handlingar som bestäms av de normer och avsikter som man skapat). Enligt Habermas finns det stor risk för samhällskonflikter när systemet allt mer kontrollerar och koloniserar livsvärlden. Då dessa konflikter eller problem uppstår måste vi enligt Habermas använda oss av livsvärldens styrmekanismer för att få till en lösning på konflikten. Vilket endast går genom samtal. Habermas menar att ”I det goda samhället är samtalet överordnat systemets makt och pengar”.¹⁰

2.2.1 Det postsekulära samhället

En månad efter terrorattentaten den 11 september 2001 höll Habermas ett tal där han påpekar att de som ser terrordåden som en konflikt mellan traditionell religion och ett upplyst, tolerant och öppet samhälle misstar sig. Enligt Habermas är religiös fundamentalism en form av urspårad religiositet och dess motsvarighet är den urspårade sekulariseringen som väst står för. Sekulariseringen som tidigare stod för en åtskillnad mellan

⁷ Jonsson, Ulf. *Habermas, påven och tron*. Artos och Norma bokförlag 2009, Skellefteå. 2009:7-8

⁸ Ibid:11

⁹ Jonsson, Ulf. *Habermas tror mer på religion än på gud*. Nyhetsartikel Svenska Dagbladet. 2009-06-18. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.svd.se/kultur/understrecket/habermas-tror-mer-pa-religion-an-pa-gud_3083561.svd (Hämtad 2012-11-28)

¹⁰ Ulf Jonsson, 2009:16

kyrka och stat har enligt Habermas sparat ut och skapat en aggressiv sekulär kultur som kränker grundläggande människovärden och som bidrar till att livets alla områden ekonomiseras och kapitaliseras. Begreppet sekularisering kan istället vid vissa tillfällen ses som en form av religiös diskriminering då man eftersträvar ett samhälle med så lite religiösa inslag som möjligt. Detta menar Habermas går inte att förena med det öppna och liberala tanke sättet. Habermas lösning på problemet är hans uttryck ”det postsekulära samhället” med vilket han menar att troende och icke-troende själva måste komma till insikt om sina egna begränsningar för deras övertygelser. I Habermas postsekulära samhälle ska religionen finnas trots att samhället sekulariseras. Religionen fyller en viktig funktion i det offentliga rummet då den kan verka som opinionsbildare och vägvisare i olika moraliska och samhällsliga frågor. En premis som är förutsättande för det postsekulära samhället är att de troende genom sin tro finner inspiration till att avstå från våld och tvång i sin religionsutövning.

Habermas har ytterligare tre viktiga premisser som bygger upp det postsekulära samhället, han betonar dock att dessa premisser inte betyder att man måste utesluta religionen från lagstiftningen eftersom staten är skyldig att uppfånga alla medborgares åsikter.

1. Då man lever i ett religiöst pluralistiskt samhälle måste man också acceptera detta genom att leva fredligt tillsammans med andra människor oberoende på deras religiösa tro.
2. Att när det kommer till inomvärldsliga frågor acceptera vetenskapen och överlåta de frågor som vetenskapen kan svara på till den. Habermas betonar här att man inte behöver ha en scientistisk verklighetsuppfattning men att de frågor som vetenskapen kan lösa ska vi också låta den lösa.

3. Den tredje premissen innebär att man som medborgare också måste acceptera demokratiska statsskickets sätt att motivera sina värden.¹¹

2.2.2 Religionens funktion i den sekulära staten

Habermas använder sig av domaren Ernst Wolfgang Böckenfördes tes om att den fria och sekulära staten lever av förutsättningar som den inte kan garantera. I den uppmärksammade debatten mellan Habermas och påven, Joseph Ratzinger (Benedictus XVI) utgår Habermas från religionens funktion för den sekulära staten. Enligt Habermas riskerar vi att skapa den tidigare nämnda urspårade sekulariseringen om vi inte inkluderar religionen i det offentliga rummet. Dessa argument grundar sig i tanken om att religionen fyller en viktig funktion då den är en inspirationskälla som hjälper till att upprätthålla viktiga värden i samhället. Ger vi inte utrymme för religionen i det offentliga rummet är riskerna stora att vi får en urspårad sekularisering som prioriterar de ekonomiska intressen före fundamentala mänskliga rättigheter. Universella mänskliga rättigheter tillsammans med demokratiska beslutsprocesser skapar enligt Habermas goda förutsättningar och en legitim grund för det liberala samhället. Dock menar Habermas att trots att detta är ett legitimt sätt att bygga ett samhälle på så kan det i praktiken uppstå vissa komplikationer. Människors åsikter och argument är kopplade till deras religiösa övertygelser och om dessa inte inkluderas i det offentliga rummet tenderar folk att tappa intresse för det politiska deltagandet vilket i sin tur resulterar i att medborgarna privatiserar sina åsikter och ägnar sig åt privata angelägenheter som främjar deras intressen. Religionen fungerar här som en viktig inspirationskälla som skapar goda förutsättningar för en god rättsstat som främjar de mänskliga rättigheterna.¹²

¹¹ Ibid: 27-28

¹² Ibid: 55-57

2.2.3 Att vara självkritisk och inse sina egna begränsningar

Enligt Habermas ska det inom det postsekulära politiska livet råda ett ömsesidigt kunskapsutbyte mellan religiösa och icke-religiösa. Här menar han att människor med ett icke-religiöst förhållningssätt bör lära sig att religiösa argument kan fylla en viktig funktion i den offentliga politiska debatten och bör därför tas på allvar. Detta liknar Habermas med att de religiösa medborgarna har utvecklat ett sätt att uttrycka sina ståndpunkter med ett icke-religiöst språk och därmed bör även icke-religiösa kunna använda religiösa argument på ett icke-religiöst vis då dessa bidrar till moralisk inspiration. För att detta ska fungera behöver man enligt Habermas genomföra en så kallad mentalitetsförändring hos de sekulära medborgarna. Detta innebär att de sekulära medborgarna måste inse att det sekulära förnuftet även har sina begränsningar. Så enligt Habermas är det för både icke-religiösa och religiösa viktigt att vara självkritiskt och få insikt om sina egna begränsningar. Livsåskådningsmässiga globala och absoluta sanningsanspråk är någon som Habermas förhåller sig kritisk till eftersom det alltid kommer finnas oenigheter mellan olika grupper. Habermas postsekulära samhälle bygger dock inte på att medborgarnas sanningsanspråk måste begränsas till den egna gruppens institutioner utan snarare att erkännandet av de troendes sanningsanspråk endast är giltigt inom gruppen. Enligt Habermas är det detta som krävs av de troende i det pluralistiska postsekulära samhället. Habermas gör en åtskillnad mellan religiösa sanningar och vetenskapliga sanningar och menar att när det kommer till religiösa sanningar kan vi inte göra anspråk på dess universella giltighet eftersom de varierar och är av ett personligt slag. Med detta i åtanke bör man enligt Habermas skilja på just tro och vetande inte för att religionen inte besitter något förnuft utan just för att den är så föränderlig beroende på vem som utövar den.¹³

Vad som måste ske är enligt Habermas att man accepterar sin egen tros begränsningar och att man förhåller sig självkritisk i den mån att man accepterar sina begränsningar eftersom man lever sida vid sida med människor som man inte delar samma sanningar med. Man måste kunna se sig själv och sin tro i en objektiv helhet där man är en del av ett samhälle där medborgarna precis som en själv utövar sin egen livsåskåd-

¹³ Ibid: 80

ning. Habermas gör här en åtskillnad mellan det han kallar ”församlingsethos” och ”samhällsmoral”. Habermas menar att troende medborgarna troligtvis inte alltid kommer att acceptera de lagar som bygger på moraliska uppfattningar eftersom de kan komma stå i konflikt till deras egna värderingar. De troende måste för att denna teori ska fungera acceptera detta spänningsförhållande och se till det värdefulla i att få leva i ett fritt och mångkulturellt samhälle, samt genom sin tro finna motivation till detta utan påtryckningar från majoritetskulturen i samhället. Enligt Habermas besitter eliterna i olika trossamfund ett ansvar att skapa en attityd som bygger på att finna motivation i sin egen tro för att bejaka det mångkulturella samhället.

2.3 Diskursanalys som teori och metod

Metoden som används i uppsatsen är en kvalitativ textanalys i form av en kritisk diskursanalys. Diskursanalys som vetenskaplig metod har kommit att bli en av de vanligaste textanalytiska metoderna och den rymmer en rad olika typer av studier. Vad som är genomgående gemensamt inom diskursanalys är språket och hur vi med det formar den verklighet vi lever i. Kritik av olika typer av maktstrukturer görs ofta genom diskursanalytisk metod. Här handlar det om att utforska existerande maktstrukturer och genom normativa perspektiv kritisera dessa.¹⁴

2.3.1 Kritisk diskursanalys

Då diskursanalysen går att tillämpa på en rad olika ämnen och studier är det viktigt att konkretisera just det angreppssätt som ska användas i uppsatsen. Jag kommer därför ge en mer djupgående förklaring till just den typ av diskursanalys som jag tillämpar i min uppsats. Det som jag utgår från är *Critical discourse analysis (CDA)* och Norman Faircloughs tredimensionella modell. Textanalys används för att finna kunskap om hur diskursiva processer kan analyseras lingvistiskt i en given text. Fairclough ser textanalys

¹⁴ Esaiasson, Peter, et al, 2007. Metodpraktikan.: *Konsten att studera samhälle individ och marknad*” Stockholm: Norstedts juridik. (4:e uppl.) 2007: 210-212

som otillräcklig i den bemärkelsen att den inte klarar av att synliggöra kopplingen mellan texterna och samhällliga processer och strukturer. Då människor ofta inte är medvetna om att sociala praktiker formas av sociala strukturer och dess maktrelationer; är det inom den kritiska diskursanalysen viktigt ha ett tvärvetenskapligt förhållningssätt som kombinerar textanalys och social analys.¹⁵ Inom kritisk diskursanalys analyseras diskursiva praktiker. Med dessa avses diskursens produktion av texter, dess konsumtion samt hur den tolkas och mottas. Den diskursiva praktiken har en central roll då den ses som en social praktik som konstituerar den sociala praktiken. Detta innefattar även konstituering av sociala identiteter och relationer. Inom kritisk diskursanalys ses den diskursiva praktiken som en viktig del för reproduktion och förändring. Syftet med en kritisk diskursanalys är att belysa den lingvistisk-diskursiva dimension som finns inom olika förändringsprocesser samt inom olika sociala och kulturella företeelser. Inom kritisk diskursanalys lyfts även de sociala praktikerna fram och diskurser ses som en form av social praktik som både "... konstituerar den sociala världen och konstitueras av andra sociala praktiker". Fairclough menar att diskursen formas genom sociala strukturer samtidigt som sociala strukturer formas genom diskurser. Vilket gör att diskursen är både socialt konstitutiv och socialt formad då den utgör situationer, objekt och kunskap, samt sociala identiteter mellan människor och olika grupper av människor. Diskursen blir konstitutiv då den bidrar till ett upprätthållande av den sociala status quo samtidigt som den bidrar till att förändra den.¹⁶

2.3.2 Faircloughs tredimensionella diskursbegrepp

Faircloughs tredimensionella diskursbegrepp innebär därmed till en åtskillnad mellan diskurs som text, diskursiv praktik och social praktik.¹⁷ Alla tre dimensioner blir föremål för en konkret analys av en kommunikativ händelse. I detta tredimensionella ramverk ser man till dessa tre dimensioner enligt Fairclough:

1. Textens egenskaper

¹⁵ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise & Torhell, Sven-Erik. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2000: 70-72

¹⁶ Ibid: 67-68

¹⁷ Bergström, Göran & Boréus, Kristina. *Textens mening och makt : metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur, 2012: 307-308

2. Produktions och konsumtionsprocesser som är förbundna med texten (diskursiv praktik)
3. Den bredare sociala praktik som den kommunikativa händelsen är en del av (social praktik)¹⁸

2.3.3 Den ideologiska dimensionen

Inom den kritiska diskursanalysen finns en ideologisk dimension och man menar att diskursiva praktiker bidrar till skapandet av ojämlika maktförhållanden. Beträktelsen görs av ojämna förhållanden mellan olika sociala grupper så som sociala klasser, kvinnor och män, etniska minoriteter och majoriteten. Enligt Fairclough bidrar den relation som finns mellan diskurs och samhälle till att vidmakthålla makt och hegemoni i samhället. Därav ”kritisk” diskursanalys, man ser det som en uppgift att synliggöra vilken betydelse den diskursiva praktiken har för etableringen av den sociala världen. Detta görs genom att titta närmare på hur kommunikationsprocesser bidrar till ojämlika maktförhållanden och syftet blir därmed att belysa dessa och bidra till en social förändring med fokus på mer jämlika maktförhållanden. Den kritiska diskursanalysen blir därmed inte helt neutral i sitt förhållningssätt eftersom den är engagerad i en form av politisk och social förändring.¹⁹

2.3.4 Angreppssätt

Jag utgår från den kritiska diskursanalysen genomgående i uppsatsen. Den tredimensionella modellen ligger till grund för analysen men följs genom en egen tolkning av dess utformning. Det görs en analys av fem nyhetsartiklar som berör frågan gällande böneutrop. Först en deskriptiv redogörelse för textens innehåll vad gäller argument, ståndpunkter och förhållningssätt. Vidare görs en redogörelse för textens diskursiva praktik, hur den konsumeras och hur den förhåller sig till andra diskurser. Fokus ligger på den textanalytiska delen och där är det textens transivitet och modalitet som blir föremål för ana-

¹⁸ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips 2000: 74

¹⁹Ibid: 69-70

lys. Med *trasivitet* avses i vilken grad olika händelser och processer kopplas samman med specifika subjekt eller objekt samt vilka konsekvenser olika framställningsformer kan ha. Med *modalitet* menas författarens förhållningssätt samt till vilken grad författaren instämmer med texten. Det tillämpas även ett något språkteoretiskt förhållningsätt då jag analyserar ord och grammatisk framställning samt hur identiteter skapas genom språket.²⁰

2.4 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Forskning som behandlar specifikt frågan rörande böneutrop i Sverige är svåråtkomlig däremot finns det en rad andra verk och texter som är av betydelse och står i relation till just det jag behandlar i min uppsats. På det hela taget så handlar uppsatsen om politisk filosofi och om tankar om hur stater ska organiseras för att tillfredställa sina medborgare. Med detta i åtanke har jag fokuserat på att kartlägga och undersöka några av de politiska filosoferna som behandlar just de områden som min uppsats gör, mångkulturalism, mänskliga fri-och rättigheter samt religionens roll i samhället. Detta är nödvändigt för min teori och för att synliggöra vilken teori och vilka idéer som är mest lämpliga för min fortsatta forskning.

2.4.1 John Rawls rättvis princip

Enligt John Rawls finns det vissa principer rörande rättvisa som det inte går att kompromissa om då rättvisan är ”den främsta dygden för samhällets institutioner”. I Rawls goda samhälle prioriteras och regleras rättviceprinciperna och där alla medborgare ska respektera dessa principer.²¹ Enligt Rawls måste det finnas skäliga principer för reglering av rättvisa och en av dessa är att ”alla ska ha samma rätt till det mest omfattande system av grundläggande friheter som är förenligt med att alla har ett liknande frihetssystem”. Det Rawls strävar efter är att besvara frågan ”Vad krävs för att det i läng-

²⁰ Ibid: 87

²¹ Roberts, Peri & Sutch, Peter. *Politiskt tänkande: en introduktion*. Stockholm: Studentlitteratur, 2007:225

den ska kunna finnas ett rättvist och stabilt samhälle bestående av fria och jämlika medborgare, som förblir djupt splittrade mellan förnuftiga religiösa, filosofiska och moraliska doktriner?”. Det Rawls vill förmedla är att inom en bred demokratisk offentlig politisk kultur finns det möjlighet för människor med olika religiösa och moraliska uppfattningar att leva sida vid sida eftersom man rättar sig efter samma rättviceprinciper.²²

2.4.2 Will Kymlicka och mångkulturalismen

Enligt Will Kymlicka måste man respektera kulturen och människorna som tillsammans skapar en kultur eftersom det inte är en enskild individ som skapar en kultur. Med detta menar Kymlicka att man inte kan reducera kulturen till en individ. Kymlicka menar att man måste se värdet i kulturen och se på den som något som konstituerar människors identiteter. Enligt Kymlicka skapas identiteter i förhållande till den kultur man föds in i vilket gör att människors olika uppfattningar skapas inom ramen för dess kultur. Vad som anses moraliskt rätt eller orätt inom en kultur kanske inte alls är det inom en annan. Att avvisa viktiga kulturella frågor blir problematiskt då man riskerar att skada ett visst levnadssätt. Kymlicka betonat att, om man vill inkludera exempelvis religiösa grupper i den politiska sfären så kan man inte förbise att de skillnader som föreligger mellan olika människor är relevanta. Vidare menar han att man inte heller kan påtvinga någon ett liberalt tankesätt eftersom man i ett sådant agerande skulle utesluta kulturens betydelse för väljandet.²³

2.4.3 Robert Nozick och berättigandet av rättigheter

Enligt Robert Nozick uppstår orättvisor med en gång då vi får våra rättigheter kränkta och det är statens främsta uppgift att tillgodose medborgarna deras rättigheter. Enligt Nozick finns det vissa specifika berättiganden vilka anträder i rättigheter: ”individer har rättigheter, och det finns handlingar som ingen får utföra mot dem (utan att kränka deras rättigheter)”. De rättigheter som Nozick syftar på är rätten till liv, frihet och egendom.

²² Ibid: 265

²³ Ibid:268-71

Dessa rättigheter gäller alla människor och alla ska få dem respekterade och tillgodosedda i samma utsträckning.²⁴

2.4.4 Joseph Ratzingers syn på de mänskliga rättigheterna

Enligt den nu sittande påven Joseph Ratzinger, Benedictus XVI finns det en anledning att ifrågasätta om de mänskliga rättigheterna besitter samma universella acceptans i alla kulturer runt om i världen. Enligt Ratzinger framställs de mänskliga rättigheterna som universella och självklara på grund av att de vuxit fram ur den judisk-kristna kulturtraditionen. Därför menar Ratzinger att man bör ställa frågan ”Hur ska man göra om en majoritet i demokratisk ordning avskaffar de mänskliga rättigheterna för en minoritetsgrupp?”. Genom denna problematik menar Ratzinger att det är nödvändigt att införa okränkbara värden som är grundläggande i en högre grad än politiska beslutsprocesser. Grunden till dessa argument går att finna i föreställningen om att det hos varje människa finns ett okränkbart värde som garanterar människor vissa grundläggande rättigheter. Motivation för de mänskliga rättigheterna går enligt Ratzinger finna i tanken om att människan är skapad till Guds avbild. För att undvika den problematik som uppstår mellan de sekulära och det religiösa krävs det enligt Ratzinger ”en korrelation präglad av ömsesidigt lyssnande mellan den västerländska kulturens två viktigaste element; den kristna tron och det sekulära förnuftet”.²⁵

²⁴ Ibid:235-38

²⁵ Jonsson, Ulf 2009: 58-61

3 Bakgrund

Människor har minst sagt starka åsikter när det kommer till religion och frågan rörande böneutrop i Sverige. Många är dock inte helt medvetna om vad böneutrop kommer innebära i praktiken. Förutfattande meningar och främlingsfientlighet skapar föreställningar om böneutrop och dess konsekvenser som kanske inte alltid stämmer överens med vad det innebär i praktiken. Det är därför viktigt att innan man ger uttryck för sina åsikter rörande böneutrop, besitter den kunskap som krävs för att göra en bedömning. Följande presenteras de ritualer och seder som inom Islam ligger till grund för böneutrop.

3.1 Moskén och de fem dagliga bönerna

Islam vilar på fem pelare som tillsammans utgör en symbol för den uppenbarade lagen. Genom olika ritualer uppfyller man handlingar som Gud uppskattar. Dessa fem pelare innefattar: trosbekännelsen (*shahada*), bönen (*salat*), allmosan (*zakat*), fastan (*sawm*) samt vallfärden (*hajj*). Dessa pelare innefattar bestämmelser och regler som varje troendesjäl är ansvarig att följa. Inom Islam har man även fem dagliga böner, vilka utgör en av dessa fem pelare. Bönen tillåts göras på valfri plats så länge det är något avskilt och platsen inte anses oren. Fredagsbönen sker vid middagstid på fredagar och ses som extra betydelsefull därav är den en plikt för vuxna män. De fem dagliga bönerna är: *al-farj*: mellan gryningen och soluppgången, *az-zuhr*: efter det att solen har nått sin middagshöjd, *al-'asr*: innan solen har gått ner, *al-maghrib*: efter solnedgången, innan skymningsljuset försvunnit, *al-'isha*: på kvällen när det är mörkt.²⁶

²⁶ Rippin, Andrew. *Muslims : their religious beliefs and practices*. 3rd ed. New York: Routledge, 2005:103-107

Ordet moské härstammar från arabiskans *masjid* och betyder ”platsen där man faller ner” eller ”platsen för tillbedjan”. Som muslim behöver man nödvändigtvis inte gå till en moské för att utföra sina dagliga böner. Det går lika bra att göra detta på annan plats så som i hemmet eller på arbetsplatsen. Vid bönen är man vänd mot Mekka i böneriktningen *qibla*. Platsen för bön bör och är oftast något avgränsad och man använder sig därför av en bönematta. Moskén fyller en viktig funktion för de troende då den skapar en gemenskap där man tillsammans med andra muslimer kan be och skapa en form av kollektiv religiositet. Moskén behöver inte nödvändigtvis vara ett mäktigt byggnadskomplex utan kan även finnas i enklare byggnader eller källarlokal. Lokala arkitektoniska stilar runt om i världen präglar ofta moskéernas arkitektur och utseende. Inne i moskén finns bönsalen, vari man genomför till tillbedjan, här finns även en vägg som markerar böneriktningen. I Sverige fungerar moskén som en samlingspunkt för troende muslimer och blir därmed viktigt vid högtider. Den fungerar även som stöd och som ett mindre muslimskt samhälle där de troende får tillgång till socialtjänst, familjerådgivning samt viktig samhällsinformation.

Bönekallelsen, *adhan* sker i de flesta muslimska länder ifrån moskéns minaret. Nuförtiden är det oftast så att böneutropen är inspelade, tidigare var det vanligare att man använde sig av en böneutropare *mu'adhdhin*. Bönekallelsen är en naturlig del i det offentliga rummet och i vardagen i många muslimska länder. I Europa och däribland Sverige är det vanligast att böneutropen sker inifrån moskén. Den muslimska bönekallelsen låter följande: ”Gud är större (*Allahu akbar*), Jag vittnar att det ingen gud finns utom Gud, Jag vittnar att Muhammed är guds sändebud, Kom till bönen! Kom till frälsningen! Gud är större ingen gud utom Gud”. Gryningsbönen innefattar även orden ”Bönen är bättre än sömnen”.²⁷

²⁷ Bergenhorn, Mats & Hjärpe, Jan. *99 frågor om islam : och något färre svar*. Stockholm: Leopard, 2004: 141-145

3.2 Förslag till böneutrop från moskén i Fittja

I januari 2012 lämnade Islamiska föreningens ordförande Ismail Okur in ett förslag om böneutrop. Förslaget gäller moskén i Fittja, söder om Stockholm. Förslaget kommer ifrån Islamiska kulturföreningen i Botkyrka kommun och omfattar huvudsakligen ett förslag om tillåtelse till böneutrop varje fredag i anknytning till fredagsbönen. Samhällsbyggnadsnämnden har fastställt att det saknas legitima hinder för böneutrop och därför har frågan istället lyfts i kommunfullmäktige i Botkyrka kommun. Om detta förslag förkastas vill man få tillstånd till ett böneutrop den första fredagen i varje månad. Blir inget av förslagen godkända vill man ha två offentliga böneutrop per år. Moskén i Fittja ligger intill Albysjön och från moskéns 32 meter höga minaret vill man införa böneutrop. Om förslaget godtas handlar det om 1-2 minuter varje fredag. Då moskén byggdes 1994 bestämdes det att inga böneutrop fick ske från moskéns minaret och sedan dess har frågan inte varit speciellt aktuell. Efter att Ismail Okur lämnat in förslaget kom svaret från byggnadsnämnden att bestämmelserna från 1994 inte skulle hålla i en rättslig process. Godkänns förslaget i kommunfullmäktige är det upp till Islamiska föreningen i Botkyrka att ansöka om polistillstånd för böneutropen. Förslaget har fått stor betydelse då de skapar förutsättningar för andra församlingar att agera liknande och det fungerar därmed som ett prejudikat.²⁸

²⁸ Alvarsson, Rickard. *Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka*” Nyhetsartikel Dagen. 2012-09-27 (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.dagen.se/nyheter/nu-kan-boneutrop-snart-bli-verklighet-i-botkyrka/> (Hämtad 2012-12-06)

4 Debatten rörande böneutrop i Sverige

Följande presenteras en övergripande redogörelse av de argument, ståndpunkter och yttranden som författarna genom sina texter uttrycker. Analysen grundar sig på fyra debatterande inlägg från det sociala mediet Newsmill samt en ledarkrönika från aftonbladet. Här kommer Faircloughs tredimensionella modell till användning då texterna analyseras efter de tre dimensionerna diskursiv praktik, text samt social praktik. Det första inlägget som behandlas är skrivet av riksdagsledamot Staffan Danielsson (Centerpartiet).²⁹

4.1 ”Därför bör vi inte tillåta minaretutrop i Sverige”

Som rubriken ovan visar förhåller sig Staffan Danielsson kritisk till att tillåta böneutrop från svenska moskéers minareter. Inledningsvis i sin artikel från den 28 september 2012 betonar Danielsson hur viktig religionsfriheten, demokratin och yttrandefriheten är i Sverige. Trots detta finns det enligt honom vissa principer som gör att vi kan kritisera böneutrop. Danielsson ser frågan som principiell, och skriver i sitt inlägg att om vi tillåter böneutrop kommer allt fler moskéer runt om i landet ta efter och man kommer med tiden också använda sig av allt starkare högtalare, vilket enligt Danielsson är mycket påträngande. En liknelse med kyrkornas klockringning görs och enligt honom är dessa ”allmänt accepterade”. Ur detta skriver Danielsson vidare att likabehandling mellan religioner när det kommer till frågan skulle kunna innebära att man antingen tillåter

²⁹ Danielsson, Staffan. *Därför bör vi inte tillåta minaretutrop i Sverige*. Nyhetsartikel Newsmill. 2012-09-28. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.newsmill.se/artikel/2012/09/28/d-rf-r-b-r-vi-inte-till-ta-minaretutrop-i-sverige> (Hämtad 2012-11-28)

böneutrop eller att man inte gör det. Vilket av dessa man väljer så bör man också tillåta alternativt förbjuda kyrkans klockringning. Detta är dock inte vad Danielsson helst ser, utan den lösning han "lutar åt" är att ha kvar klockringningarna men förbjuda böneutrop. Detta grundas på ett argument om att klockringningarna är ett kulturellt undantag. Danielsson poängterar att religionsfriheten är viktig med alla dess komponenter men ifrågasätter om det verkligen innebär att man ska få marknadsföra sin religion i det offentliga rummet. Det finns enligt Danielsson en risk för att människor som bor nära moskéer kommer uppleva det som ett intrång i den personliga sfären som man inte kan göra något åt. Danielssons svar på frågan blir ett kort och koncist nej. Danielsson refererar till debatten rörande skolavslutningar i kyrkan och menar att motsätter man sig detta borde man även förhålla sig kritisk till att "tvingas lyssna" till offentliga böneutrop. Danielsson menar vidare att olika religioner marknadsför sig på olika sätt; islam genom slöja, kristendomen genom kors samt judendomen genom kippan på huvudet. Dessa är alla religiöst betingade men enligt Danielsson fungerar de även som en form av marknadsföring av religionen.

När det kommer till den diskursiva praktiken i Danielssons inlägg förhåller han sig relativt koncist till just diskursen rörande böneutrop. De inslag vi kan se av andra diskurser är hur han gör liknelser med frågan rörande skolavslutning i kyrkorna. På det hela taget ingår texten, och diskursen om huruvida vi ska tillåta böneutrop eller inte ett större sammanhang och i en större diskurs. Då Danielsson förhåller sig kritisk i frågan blir inlägget en del av den religionskritiska diskursen. Religionsfriheten har i många sammanhang blivit föremål för diskussion och debatt inom olika frågor. Danielssons text ingår i ett större diskursivt sammanhang men är samtidigt en text som är koncentrerad till en specifik händelse och en mindre diskurs. Texten som diskursiv praktik är med och skapar sociala praktiker då den konsumeras och tolkas på olika sätt. Texten bidrar till förändring inom olika sociala identiteter och relationen och är därmed både reproducerande och konstruerande.³⁰

³⁰ Ibid

4.1.1 Vad uttrycks genom Danielssons text?

Inledningsvis betonar Danielsson religionsfriheten, yttrandefriheten och demokratins betydelsefulla ställning i Sverige. Direkt efter detta beklagar han sig över att dessa viktiga rättigheter inte gäller i många muslimska länder och refererar till dessa på följande vis: ”där det är ett brott att välja en annan religion och där kyrkklockor är otänkbara”.³¹ Detta tolkas som ett motsägelsefullt motargument i frågan då Danielsson direkt efter avfärdar detta argument och menar att det inte ska ha någon påverkan på hur vi i Sverige väljer att hantera frågan. Här har Danielsson redan skapat en åtskillnad mellan Sverige som ett demokratiskt land där religionsfriheten och yttrandefriheten är av stor betydelse och muslimska länder som odemokratiska och där det råder en avsaknad av dessa rättigheter. Det är ett motargument mot hans egen ståndpunkt som blir irrelevant i sammanhanget då han dels själv förkastar det men också efter som hans sätt att uttrycka sig och förhålla sig till satsen inte är relevant för sammanhanget. Han säger själv att hur det är i de muslimska länderna inte ska påverka hur vi ska resonera i Sverige, varför är då dessa bakomliggande argument relevanta i texten?

Min tolkning av just denna inledande del av texten är att det är ett argument som Danielsson ställer sig bakom, som är viktig i hans argumentation, men han är medveten om att argumentet inte är trovärdigt och väljer då att betona att det inte är något som vi ska ta hänsyn till i Sverige. Satsen blir irrelevant i sitt sammanhang då frågan rörande böneutrop inte handlar om de muslimska länderna utan om Sverige och muslimer som lever här. Konsekvensen av detta blir en polarisering mellan ett ”vi” (svenskar) och ”dem” (muslimer) som är problematiskt. Det blir en förstärkning av den svenska identiteten och dess innebörd gentemot muslimer. Sverige porträtteras som demokratiskt och muslimska länder som odemokratiska länder. Danielsson förbinder svenskar och Sverige med demokrati, yttrandefrihet och religionsfriheten och muslimska länder som länder med avsaknad av dessa grundprinciper.

”En del progressiva människor anser det självklart att tillåta böneutrop eftersom kyrkorna ringer i klockor”³². Ordet progressiv är ett värdeladdat ord som kan ha skiftande betydelse och därför gör det att hans redogörelse för vilka människor det är

³¹ Ibid

³² Ibid

som tillåter böneutrop gör texten mindre trovärdig. Dels eftersom han så tydligt använder sig av ett laddat ord men också för att han inte har några belägg eller något rätt att tolka att vad vissa människor anser. De som tillåter böneutrop förbinder Danielsson med ställningstagandet att ”det handlar ju bara om en moské och väldigt sällan. Och detta är ju en väldigt liten fråga”³³. Är detta det allmänna ställningstagandet för böneutrop eller är det Danielssons antagande? Troligtvis det senare. Det finns inga belägg i texten för att detta skulle stämma överens med verkligheten vilket gör att detta antagande blir otillräckligt. Kan det inte finnas andra argument som ligger till grund för människors godkännande böneutrop? De grundprinciper som Danielsson så fint presenterar inledningen: demokrati, yttrandefrihet och religionsfrihet, kan det möjligtvis vara så att det är dessa premisser dessa progressiva människor värderar när det kommer till frågan rörande böneutrop?

Jag medger att kristendomen sedan många hundra år i Sverige kallar till gudstjänst genom klockringning. Det är en etablerad företeelse som vad jag vet är allmänt accepterad. Och jag medger att det är ett relevant argument att får en väl etablerad religion kalla till gudstjänst på sitt sätt så borde andra religioner göra detsamma på sina sätt. Likabehandling av religioner skulle således i detta fall kunna innebära antingen att böneutrop från minareter i Sverige tillåts, eller att de inte gör det och klockringning analogt med det också förbjuds.³⁴

I citatet ovan synliggörs Danielssons kanske starkaste argument, att klockringningarna är en kulturell företeelse och allmänt accepterade, så vitt han vet. Här görs återigen egna tolkningar som blir företrädare för ett helt land. Han visar inga konkreta hänvisningar till att detta skulle vara sant, vilket gör att argumentet saknar grundläggande belägg. Skulle Danielssons påstående stämma är det ett giltigt argument men frågan är om det verkligen är tillräckligt då han inte grundar det på några giltiga premisser. Vad ger honom tolkningsföreträde för vad som är allmänt accepterat och vad rättfärdigar det allmänt accepterade som grund för beslutet angående böneutrop. Danielsson betonar återigen religionsfriheten och vikten av likabehandling men förbiser ändå dessa premisser i sina ställningstaganden då han uttrycker att han ”... lutar åt att ha kvar klockringningar-

³³ Ibid

³⁴ Ibid

na men inte acceptera böneutrop”.³⁵ Det är tydligt att han anser att likabehandling är viktigt men att precis som kyrkklockorna är ett kulturellt undantag så hanteras även böneutropen som det. Skillnaden blir att dessa kulturella företeelser inte alls behandlas enligt det likabehandlingspatos som han presenterar. Motargumentet till detta är att just kyrkklockor är allmänt accepterade. Detta framställande är problematiskt då man direkt diskriminerar och behandlar människor olika utifrån religion.

Marknadsföring är ett ord som frekvent används i texten och blir relevant då det är just marknadsföring av religion i det offentliga rummet som Danielsson motsätter sig. I texten framställs moskén och böneutrop som ”störande intrång i den personliga integriteten”. Kopplingen som görs mellan böneutrop som något högljutt och påträngande förstärker argumentationen mot böneutrop men den skapar också utrymme för att skapa en mer negativ bild av böneutropet. Danielsson förhåller sig inte konsekvent i sina ställningstaganden, han ställer sig frågan: ”innebär religionsfriheten också en rätt att marknadsföra sin religion på detta sätt i det offentliga rummet? Mitt svar är snarast nej!”. Motsätter man sig skolavslutning i kyrkan borde man av samma anledning också motsätta sig böneutrop”.³⁶ Kan man motsätta sig böneutrop och tillåta klockringningar då? Eftersom Danielsson inte förhåller sig konsekvent i sina ställningstaganden och delvis inte har belägg för sina redogörelser blir texten mindre trovärdig. Då textens konsumeras inom diskursen bidrar den till människors kunskap inom frågan och det är i sin tur problematiskt då det i texten ger uttryck för ståndpunkter som skapar en åtskillnad mellan ”vi” och ”dem”.

Avslutningsvis skriver Danielsson: ”Om nu moskéer skulle få den rätten och möjligheten att föra ut sitt budskap, hur ska vi då ställa oss om andra vill haka på? Ska en stormarknad eller kvartersbutik som vill marknadsföra sig i det offentliga rummet också få tillstånd att regelbundet göra det med regelbunda högtalarbudskap?” Danielsson tror att det är svårt att få till polistillstånd för detta och av samma skäl förhåller han sig tveksam till offentliga böneutrop som generell princip. Rent grammatiskt och textuellt finns det vissa aspekter som gör texten mindre attraktiv. Uppprepningar och uttryck som ”haka på” lyfter inte texten utan skapar snarare en lägre trovärdighet. Att likna bö-

³⁵ Ibid

³⁶ Ibid

neutrop med att en mataffär skulle marknadsföra sig ”regelbundet med regebunda högtalarbudskap” känns inte som ett relevant inslag och det är ganska tydligt att detta är ett sätt som används för att människor ska kunna associera och se frågan ur ett annat perspektiv för att eventuellt bli övertalade av Danielssons argument.³⁷

4.2 ”Orimligt tillåta kyrkklockor men förbjuda böneutrop”

Lukas Mukhtar Yassin är en av flera som efter Staffan Danielssons inlägg valt att yttra sig över frågan rörande böneutrop i Sverige. Yassins inlägg från den 29 oktober 2012 kan delvis ses som en kritisk replik till den debatt som Danielsson skapat genom sitt inlägg. Inledningsvis betonar Yassin att i likhet med Danielssons åsikter vad gäller böneutrop så har vi alla rätt att tycka precis som vi vill.

Enligt Yassin borde alla människor garanteras största möjliga frihet genom lagstiftningen. Han förklarar detta som att Sverige måste vara sekulärt i den meningen att vi inte borde institutionalisera religiösa dogmer och praxis. Det är inte längre Gud, Shiva eller Quetzalcoat som styr oss och därmed saknar religiösa argument grund enligt Yassin. Han menar att i en demokrati är det vi människor som bestämmer och då demokratin står för folkstyre kan bara en sekulär stat vara demokratisk. Yassin ställer frågan: ”vad har sekularitet med böneutrop att göra?”. På denna fråga svarar han med Danielssons enligt honom ”asymmetriska” hållning och refererar kritiskt till Danielssons sätt att värna om religionsfriheten och samtidigt ge kristna traditioner särskild ställning. Enligt Yassin ska alla spela under samma regler och en sekulär stat ska inte göra någon skillnad på religion eller livsåskådning. Det ska inte spela någon roll att medborgarna upprättar byggnader och kallar dem för antingen kyrkor eller moskéer. Yassin anser det vara bekymmerfullt att en riksdagsledamot som Danielsson vill förbjuda böneutrop eftersom han anser dem vara påträngande. Här ställer Yassin frågan ”Vem bestämmer vilka ljud som är jobbiga, påträngande och störande?”. Enligt Yassin är inte tradition ett tillräckligt starkt argument och den ”rättfärdigar inte erosion av vår sekularitet”. Det

³⁷ Ibid

finns enligt honom en anledning till att kyrka och stat är separerade, att vi inte längre har bibelstudier samt att det nu är tillåtet med samkönade äktenskap. Yassin anser att Danielssons argumentation saknar grund samt att tradition i många fall är fel.

Till Danielssons yttrande, att om vi motsätter oss skolavslutning i skolan bör vi av samma skäl motsätta oss böneutrop, förhåller sig Yassin kritisk och menar att detta är ett ”felaktigt” påstående. Yassin betonar yttrandefrihetens innebörd och menar att vi inte kan komma ifrån människors yttringar i den allmänna sfären. Man måste acceptera att människor runt omkring en har rätt att på olika sätt ge uttryck för sina ståndpunkter. Yassin menar att man aldrig kan kräva frihet från andras yttringar men att man dock kan göra ett individuellt val om man vill lyssna till dessa eller inte. Vidare uttrycker Yassin att Sverige är under en sekulariseringsprocess som alltmer åtskiljer stat och kyrka, vilket han menar att vi ska vara stolta över eftersom det endast är en sekulär stat som kan tillgodose medborgarna deras individuella fri-och rättigheter. Ur detta ser Yassin endast två alternativ vad gäller böneutrop: ”Antingen förbjuder vi dem och därmed också kyrkklockorna eller så skapar vi generella regler som alla typer av samfund kan hålla sig till”. Det tredje alternativet som Danielsson lutar åt förkastar Yassin då han skriver att det inte existerar för de som värnar om svensk sekularitet och demokrati.³⁸

Precis som i Danielssons text så ingår texten dels i den specifika diskurs som förs kring frågan rörande böneutrop men den är också en del av olika större diskurser som berör området. Till skillnad från Danielssons text så fokuserar Yassin i högre grad på sekulära argument och dess innebörd i samhället. Vad som här blir intressant är hur Yassin har tolkat Danielssons yttranden och hur han ställer dem i kontrast till sina egna. Överlag förhåller sig Yassin till frågan rörande böneutrop men han tar i allt högre grad avstamp i den sekulära staten och dess betydelse för medborgarnas fri-och rättigheter. Vad som är gemensamt för de båda texterna är att de båda tar sig friheten att göra sanningsanspråk på sina ståndpunkter. Det blir en kamp mellan vad som är sant och vad som är falskt. Detta bidrar i sin tur till att då texterna konsumeras kommer läsaren i sin tur skapa sig en uppfattning om vad denne anser vara rätt eller fel vilket resulterar i att

³⁸ Mukhtar Yassin, Lukas. *Orimligt tillåta kyrkklockor men förbjuda böneutrop*. Nyhetsartikel Newsmill 2012-09-28. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.newsmill.se/artikel/2012/09/28/en-sekul-r-stat-kan-inte-till-ta-kyrkklockor-men-f-rbjuda-b-neutrop> (Hämtad 2012-11-28)

man genom texten och diskursen bidrar till både förändring och reproduktion av vissa speciella normer.³⁹

4.2.1 Vad uttrycks genom Yassins text?

Texten som Yassin skrivit präglas av idén om att den endast är en sekulär stat som kan garantera medborgarna dess fri-och rättigheter. Återigen synliggörs ett förhållningssätt där författaren gör anspråk på sanningar som denne anser vara det rätta. Inledningsvis skriver Yassin att alla människor har rätt att tycka som de vill men att lagstiftningen borde utformas så att den säkerställer varje människans frihet till det yttersta. Här använder Yassin ordet ”borde” när han uttrycker sin ståndpunkt. Detta uppfattas då endast som författarens tyckande och varken som en uppmaning eller sanning. Dock sätter sig Yassin i sin förklaring till detta påstående i en position där han ger sig själv rätten att förklara vad som är bäst för Sverige och hur dessa problem ska lösas.

Med det menas att Sverige måste vara sekulärt och inte institutionalisera religiösa dogmer och praxis. Praktiskt innebär det att argument som är religiösa i sin natur saknar vikt, det är inte längre Gud, Shiva eller Quetzalcoatl som bestämmer. Det gör vi medborgare, alltså vi människor. Då demokrati innebär folkstyre så kan bara en sekulär stat vara demokratisk.⁴⁰

Här återkommer vi till frågan, är det så här eller tycker du så? Det ges ingen ytterligare förklaring till varför vi inte ska institutionalisera religiösa dogmer förutom det faktum som presenteras att de skulle sakna vikt. Ett problem här är hur religionen presenteras som oviktig. Då religion för många människor är något av de viktigaste inslagen i deras liv så blir detta påstående problematiskt och kan troligtvis uppfattas som kränkande för vissa troende människor. Yassin visar inte varför religiösa argument skulle vara grundlösa utan gör egentligen sanningsanspråk på detta utifrån sina egna premisser som förmodligen inte stämmer överens med alla människors åsikter. Den sista meningen i hans citat är något motsägelsefullt då han refererar till demokratins betydelse och i samma mening uttrycker att på grund av den så kan endast en sekulär stat vara demokratisk.

³⁹ Ibid

⁴⁰ Ibid

Som konsument av texten får den en att reflektera över vad han egentligen anser vara ett demokratiskt samhälle och vad sekularism innebär för honom. Demokrati betyder folkstyre men måste det per automatik betyda att en demokratisk stat måste vara sekulär? Är inte själva poängen med demokrati att alla människor ska få vara med och bestämma? Det blir till viss del svårt att avgöra vad Yassin egentligen menar men då han poängterar att: ”En sekulär stat gör inte skillnad på religion eller livsåskådning”, klarnar det något. Uppfattningen av vad Yassin menar med en sekulär stat blir således att alla människor ska ”spela under samma regler”. Ur detta refererar Yassin till Danielsson och anser det vara bekymmerfullt att en riksdagsledamot vill förbjuda böneutropen. ”Tradition rättfärdigar inte erodering av vår sekularitet”⁴¹ skriver Yassin och menar att tradition i många situationer när fel. Han menar att Danielsson inte har någon grund för sina argument eftersom att tradition i den bemärkelsen inte kan användas som argument i den sekulära staten. Tradition, religion hör alltså inte alls hemma i en sekulär stat om man tolkar det Yassin skriver. Avslutningsvis betonar Yassin att vi borde vara stolta över den sekulariseringsprocess som Sverige idag går igenom eftersom det endast är i en sådan som vi kan tillgodose medborgarna deras fri-och rättigheter”. Detta blir intressant då vi sätter Yassins uppfattningar i kontrast till Habermas som minst sagt hävdar motsatsen: att den fria och liberala staten lever av förutsättningar som den själv inte kan garantera. Kärnan i Yassins text kan liknas vid den likabehandlingssyn som Danielsson presenterade men ändå förkastar, att vi antingen förbjuder böneutrop men då även kyrkklockorna eller tvärtom. Danielssons tredje förslag att ta förbjuda böneutrop och ha kvar kyrkklockorna existerar inte enligt Yassin om man är mån om den svenska sekulära och demokratiska staten. Återigen skapas det här en bild av att den sekulära staten är lösningen och demokratin genom denna rättfärdigar att man utesluter religiösa inslag i samhället.⁴²

⁴¹ Ibid

⁴² Ibid

4.3 ”Böneutrop är en del av religionsfriheten”

I en ledarkrönika på Aftonbladet från den 28 september 2012 skriver Anders Lindberg om den debatt som skapats efter förslaget i Botkyrka lämnats in, och hur dessa stora och viktiga frågor till en början föds och diskuteras på den kommunala nivån. Lindberg refererar till den prövning som gjorts utefter grundlagen, där man konstaterat att bestämmelserna från 1994 inte håller i rent rättsligt. Enligt Lindberg bottnar motståndet mot böneutrop i en islamofobi. Människor som motsätter sig böneutropen skulle aldrig rent formellt göra detta om det var kyrkor det rörde sig om enligt Lindberg. Lindberg menar att man sällan inskränker eller kritiserar andra religioners sätt att klä sig på med ans man allt mer ofta kritiserar exempelvis slöjan. Islamofobi ligger till grund för att frågan rörande böneutrop har kommit bli så kontroversiell enligt Lindberg. Det refereras till religionsfriheten, då Lindberg hänvisar till år 1952 då vi i Sverige fick full religionsfrihet. Han betonar även det faktum att kyrkan i Sverige sedan år 2000 varit åtskild från staten. Enligt Lindberg är det inte acceptabelt att det trots detta föreligger en skillnad mellan muslimer och kristnas rätt att kalla till gudstjänst. Slutligen uttrycker Lindberg att man bör acceptera böneutrop på precis samma villkor som man accepterar kyrkklockorna samt att detta ”inte borde vara så dramatiskt”. Inom den diskursiva praktiken i Lindbergs artikel rymmer en hel del relevanta inslag och främst då den koppling han gör mellan motståndet till böneutrop och islamofobi. Denna diskussion och debatt är något som ofta kommer till tals när vi talar om religionens roll och betydelse i samhället. Den alltmer synliga islamofobin bidrar till att skapa nya diskurser och som där igenom påverkar både människors åsikter och dess relationer.⁴³

4.3.1 Vad uttrycks genom Lindbergs text?

Grundstommen i Lindbergs artikel är hans betoning på hur vi gör skillnad på människor just beroende på deras religion och i detta fall specifikt muslimer. Lindberg förbinder

⁴³ Lindberg, Anders. *Böneutrop är en del av religionsfriheten*. Nyhetsartikel Aftonbladet 2012-09-28. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/ledare/ledarkronika/anderslindberg/article15522827.ab> (Hämtad 2012-12-16)

problematiken med det faktum att vi inte på samma sätt reflekterar och kritiserar hur andra religioner väljer att uttrycka sin religion genom exempelvis kläder.

För låt oss vara ärliga, de som nu på olika formella, och andra, grunder motsätter sig att tillåta böneutrop från moskéer skulle aldrig göra samma sak om det var fråga om en kyrka. På samma sätt som de som vill diskutera problem med om muslimska kvinnor bär slöja inte bryr sig om nunnors eller högkyrkligas kläder. De vill sällan inskränka troende buddisters, hinduers, sikhers eller för den delen Hare Krishnas rätt att klä sig som de vill.⁴⁴

Lindberg uttrycker här tydligt hur han anser det ligga till i frågan rörande böneutrop. Men varför är det så här? Tyvärr presenteras inte någon längre förklaring eller några belägg för att detta skulle vara fallet utan hans påstående är förmodligen grundat på hans egna uppfattningar och hans egna kunskaper inom ämnet. Återigen kommer muslimernas presentation tillsammans med ”slöjan” vilket kan vara en riskabelt. Det är tydligt att Lindbergs värnar om religionsfriheten och är orolig över den problematik som enligt honom skapas genom islamofobi men trots detta kan man se att hans text genom att tala om problematiken gör vissa kopplingar som kanske fått stort uppmärksamhet och som i sin tur möjligen påverkar den islamofobi som presenteras ytterligare. Det jag talar om är den koppling som ofta görs mellan muslimer och slöjan och som för många är ett känsligt ämne. Det som också sker i texten är att alla de som motsäger sig böneutrop kan uppfattas som islamofober. Om Lindbergs tes stämmer eller inte visar han inga belägg för men säg att han hade haft belägg för tanken om att motståndet grundar sig i islamofobi så skulle troligtvis artikeln ha en annan form av kraft. Det problematiska här blir att alla som motsätter sig böneutrop är islamofober och att det i synnerhet är svenskar som är detta. Detta bidrar till skapandet av identiteter, muslimer förknippas i allt högre grad med ”slöjan” och svenskar som motsätter sig böneutropen som ”islamofober”. Ur detta kommer inget annat än problem och fler motsättningar och stereotypa antaganden om människor som vi egentligen kanske inte vet så mycket om.⁴⁵

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Ibid

4.4 ”Religion och sekularism måste acceptera varandras gränser”

I ett inlägg på Newsmill från den 9 oktober 2012 skriver Ardavan Khoshnood ledamot för Kristdemokraternas ungdomsförbund (KDU), Malmö tillsammans med KDU:s ordförande Carl Björkwall om frågande rörande böneutrop och hur vi i dessa bör förhålla oss till religionsfriheten. Inledningsvis betonar de att de tillhör den grupp som motsätter sig böneutrop i Sverige eftersom de sekulära principerna är viktigare. Religionsfriheten betonas och författarna gör här en tolkning av Lindbergs artikel angående böneutrop och menar att denne helt förbisett det faktum att religionsfriheten innebär två sidor av samma mynt. Detta är enligt dem ”rätten att välja bort religion”. Ur detta menar de att de som på ett eller annat sätt utövar sin religion, och därmed sin rättighet, även har vissa skyldigheter. Lindbergs åsikter tolkas i texten som att han skapat ett ”hatiskt fundament”. Med detta menar författarna följande gällande Lindbergs artikel: ”oppositionen mot böneutropare delges, enligt honom, enbart av de som är negativt inställda till islam och muslimer, och som kronan på verket verkar han även anse att de flesta tillhörande denna opposition dessutom är kristna och därmed hycklare”. Vidare betonar de att om kristna skulle vilja kalla till gudstjänst genom att fem gånger om dagen ropa ut detta så skulle de motsätta sig även detta då det skulle ses som ”ett allvarligt slag mot det sekulära samhälle som vi lever i”. Det handlar enligt författarna om tradition och kultur och därmed blir klockringningar som är en del av den svenska traditionen en annan punkt, och det rör sig här istället om en kulturell debatt. Religionsfriheten handlar ur deras synvinkel om att inte kränka någon, genom att inom befolkningen jobba med kommunikation för att få höra människors åsikter. Enligt författarna saknas det i denna situation en sådan kommunikation, då det enligt dem är civilbefolkningen i Fittjas åsikter som är betydande i frågan.

Författarna betonar även att religionsfriheten och frågan rörande böneutrop inte har någon koppling till varandra. Det är enligt dem inte en diskussion som innefattar religionsfriheten utan snarare en politisk debatt som rör samhällets verkliga uppgifter samt vad som ska vara tillåtet och inte. De betonar att de anser det vara viktigt att främja religionsfriheten och skapa goda förutsättningar för religionsutövare men att detta inte ska innebära att man ”trampar på sekularismens principer”. Avslutningsvis skriver för-

fattarna: ”Religionsfrihet och sekularism kan gå som hand i handske, så länge de respekterar varandras gränser.” Återigen ser vi hur debatten influeras av en rad olika diskurser och hur dessa genom varandra skapar ytterligare utrymmen för diskussion och debatt kring ämnet. Religionsfriheten och tradition och kultur blir hittills den mest framträdande och dominerande inslagen i diskursen.⁴⁶

4.4.1 Vad uttrycks genom Khoshnood och Björkwalls text?

Av rubriken att döma ges uppfattningen att det ska talas om en gränsdragning mellan sekularism och religion, någon konkret förklaring till dessa gränser lyser dock med sin frånvaro. Det vi kan urskilja är dock att det finns en skiljelinje mellan böneutrop och religionsfrihet som gör att de inte har med varandra att göra. Frågan rörande böneutrop ska enligt författarna lösas i en kulturell politisk debatt. Inledningsvis talas de om rätten ifrån religion och att man även har vissa skyldigheter i sitt religionsutövande, även dessa påståenden uppföljs inte i texten vilket gör det svårt att förstå vilka skyldigheter det är författarna syftar på. Av texten att döma kan man göra antagandet att den skyldighet det talas om, är att man måste avstå vissa aspekter av sitt religiösa utövande. När det kommer till kritiken av Lindbergs artikel är det tydligt att författarna känner sig påhoppade och antar därefter en kritisk försvarsställning gentemot Lindbergs uttalanden. De skriver att det ”... verkar han även anse att de flesta tillhörande denna opposition dessutom är kristna och därmed hycklare”.⁴⁷ Något sådant påstående går dock inte att finna i Lindbergs text. Det är här tydligt att författarna, och genom sin representation av Kristdemokraterna vill förtydliga att de inte är islamofobiska och inte heller vill bli förknippade som sådan. Detta markeras med att de inte heller skulle acceptera klockringning fem gånger om dagen eftersom det skulle vara ett slag mot sekularismen. Det finns en viktig poäng i det dem säger. Om Lindbergs artikel mottas och tolkas utifrån samma perspektiv som Khoshnood och Björkwall har gjort så blir uppfattningen att oppositionen till böneutrop är islamofober. Detta är problematiskt eftersom det förmodligen finns

⁴⁶ Björkwall, Carl, Khoshnood, Ardavan. *Religion och sekularism måste respektera varandras gränser*. Nyhetsartikel Newsmill 2012-10-9 (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.newsmill.se/artikel/2012/10/07/religion-och-sekularism-m-ste-respektera-varandras-gr-nser> (Hämtad 2012-11-28)

⁴⁷ Ibid

människor som motsätter sig böneutrop, men som ändå inte är islamofober. Det är också problematiskt då det förstärker negativa bilder och identiteter, och skapar en bild av vilka som är islamofober som inte nödvändigtvis stämmer överrens med verkligheten.

Motsägelsefullheten tar sig uttryck då författarna till viss del utesluter den positiva religionsfriheten i debatten och poängterar att det istället handlar om kultur och traditioner. Deras argument ligger i att religionsfriheten handlar om att inte kränka människor och i detta fall; religionsfrihetens andra sida, rätten ifrån religion. Med detta menar de att det är upp till medborgarna i Fittja att besluta i frågan. Trots dessa uttryck betonar de att frågan inte har något med religionsfriheten att göra, det handlar istället om en politisk debatt där man måste besluta om hur mycket religion vi ska tillåta. Hur ska vi kunna diskutera detta utan att ta hänsyn till religionsfriheten? De vill främja religionsfriheten och underlätta för religionsutövare men när det kommer till frågor där de kan förverkliga detta så har religionsfriheten inget med saken att göra. Det blir här något svårt att förstå logiken i författarnas argument. Det menar istället; "att underlätta religionsutövande är inte samma sak som att trampa på sekularismens principer"⁴⁸. Det här med att religion och sekularism kan gå hand i hand bara de respekterar varandras gränser är något som de även avslutar sitt inlägg med och som man som läsare gärna skulle vilja ha en djupare förklaring till. Rent praktiskt sätt går deras resonemang inte ihop med deras åsikter vad gäller böneutrop.

Ett problem som uppstår i texten är att de hela tiden skriver "vi", vilket antingen kan tolkas som ett vi bestående av Khoshnood och Björkwall men också som ett vi som representerar Kristdemokraterna som parti. Detta blir problematiskt i den avsikten att det för läsaren kan skapas en bild av att Kristdemokraterna är emot böneutrop och av Lindberg att döma är de även islamofober. Detta "vi" blir ytterligare problematiskt när de i texten förhåller sig till om kyrkan skulle kalla till gudstjänst på samma sätt fem gånger om dagen; på följande sätt: "För oss som icketroende skulle detta vara ett intet alls särskilt välkommet inslag i vår livsföring"⁴⁹. Icketroende är ett värdeladdat ord som här används på ett sätt som gör det svårt att urskilja vilka det faktiskt är som är icketroende. Det blir problematiskt då de företräder ett parti med religiösa rötter efter-

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Ibid

som man inte helt tydligt kan urskilja om de är partiets åsikter de framträder eller sina egna. Oavsett vad deras mening är så är de verksamma inom partiet och därmed representanter vilket gör att det genom deras åsikter och synpunkter skapas en bild inte bara av dessa utan även om Kristdemokraternas partipolitik. Sanningsanspråk på vad som är verkligt rätt eller fel samt hur vi bör hantera religion i en den sekulära staten är genomgående återkommande och skapar bilder och förstärker redan existerande normer och identiteter.

4.5 ”Debatten om böneutrop präglas av dunkla argument”

Erik Magnussons inlägg på från den 22 oktober 2012 rörande böneutrop uttrycker en bredare syn på böneutropet och dess komplikationer som slutligen mynnar ut i en fråga rörande tolerans. I inlägget behandlar Magnusson såväl Ardavan Khoshnood och Carl Björkwalls argument som Staffan Danielssons. Inledningsvis presenterar Magnusson det engelska uttrycket ”Jews are news” och syftar då på den uppmärksamhet som framförallt den israeliska regeringen får i media rörande deras militära och politiska ageranden gentemot palestinier. Detta mönster är enligt honom även ”applicerbart på islam och muslimer” och har gör en översättning av uttrycket till ”muslimer skapar rubriker”. Dessa rubriker som det syftas på, är enligt Magnusson förbundna med olika brott utförda av islamister. Medierapporteringen om muslimer som gjorts det senaste är enligt Magnusson ett resultat av den arabiska våren i ”allmänhet” och av ”inbördeskriget i Syrien i synnerhet”. Dessa komponenter är tillsammans en del av det som vi kallas för ”den muslimska världen”. När det kommer till frågan rörande böneutrop menar Magnusson att det inte är någon ny debatt som blossat upp utan snarare en uppföljning på den debatt som rådde i slutet på 80-talet och början på 90-talet. Magnusson refererar till denna tid som: ”en tid då våldsbejakande nynazistisk skinheadkultur och allmän främlingsfientlighet kulminerade i Sverige”. Detta tillstånd var enligt Magnusson orsaken till att flyktingförläggningar och enskilda individer blev måltavlor för ideologiska attentat. Under denna period präglad av främlingsfientlighet pågick det samtidigt en diskussion angående moskéer dock föreligger det enligt Magnusson en viss skillnad;

Parallellt med detta hade det också då, liksom nu, blossat upp en debatt om moskéer. Men det finns en central faktor som emellertid särskiljer dåtidens debatt från den nu pågående. På 80- och 90-talet kretsade debatten inte kring muslimers önskemål om böneutrop, utan kring frågan om planer för separata moskéer överhuvudtaget skulle ges bygglov. Omsorg om svensk kultur och tradition tätt sammanbundet med en rädsla för ”de andra” skänkte näring åt en fientlig inställning gentemot uppförandet av separata moskéer, som bl.a. pekades ut som potentiella konflikthärdar. Som identifierade mål för ”eventuellt framtida bombattentat”.

Ur denna historiska tillbaka blick övergår Magnusson till att behandla dagens problematik och de motargument som idag föreligger när det kommer till böneutrop i Sverige. Magnusson gör här en summering av de argument som förts och menar att argumentet angående negativ religionsfrihet är ”dunkla”, han påpekar även det faktum att sekularism samt tradition och kultur är ett ofta förekommande inslag i motargumenten. Magnusson hänvisar till Staffan Danielsson och hans tveksamhet inför böneutropet och menar att hans inledande resonemang om ”muslimska länder” och att dessa inte tillåter kyrkklockor förefaller irrelevant i sammanhanget. Han kritiserar även Danielsson för att använda sig av argumentet att islam inte funnits lika länge i Sverige som kristendomen. Med detta argument menar Magnusson att det är onödigt att ens opponera sig i frågan eftersom allt eftersom tiden går kommer förslaget för eller senare bli godkänt eftersom ett sådant argument saknar övertygande kraft. Med detta i åtanke menar Magnusson att man kan tänkas finna motståndets ursprungliga kraft någon annan stans. Magnusson hänvisar till Ardavan Khoshnood, Carl Björkwalls samt Staffan Danielsson och menar att de inte håller sig till ämnet då frågan enligt dem blir en ”kulturell debatt”. Magnusson fortsätter att kommentera Khoshnood och Björkwalls artikel och menar att deras frågeställning ”hur mycket religion ska tillåtas och accepteras i vårt samhälle” byggs på en idé om att det skulle vara möjligt att mäta graden av religiositet i samhället. Magnussons tolkning av Khoshnood och Björkwalls artikel är att en hög grad av religiositet enligt dem skulle innebära ”ett potentiellt hot mot det svenska samhället, i jämförelse med, låt säga, vinstintressen i sjukvården, tillväxtiver eller marknadsfundamentalism”. Magnusson liknar deras ställningstagande med förbudandet av heltäckande slöja i Frankrike som beslutades av nationalförsamlingen. Magnusson talar om en religions-

kvot och menar att deras resonemang innebär att ” det svenska samhället har blivit tilldelad en av makthavarna fastställd religionskvot”. Här ställer sig Magnusson frågan: ” Men när och hur vet man när den kvoten är uppfylld? Jag antar att gränsen är väl passerad när böneutrop börjar att ljuda ut över Botkyrka. En till två minuter per vecka.” Enligt Magnusson finns det i dessa resonemang en ovillighet och oförmåga att se saker ur ett annat perspektiv, en oförmåga att se religiösa uttryck avskärmat från dess religiösa grund. Här ger Magnusson exempel på hur man med ett annat perspektiv kan se exempelvis kyrkan som en byggnad med rik arkitekturhistoria och hur man kan se böneutropet som ett ”musikaliskt inslag” i vardagen. Slutligen menar Magnusson att det hela rör sig om en fråga gällande tolerans.

Sålunda kan detta kokas ner till en fråga om tolerans. Antingen försöker man betrakta dessa typer av fenomen utifrån flera olika perspektiv, vilket möjliggör en tolerant hållning i frågan. Eller så tillskriver man dem, utifrån ett en-dimensionellt och därmed också ett intolerant tänkande, en rad olika problemtyngda egenskaper som står i direkt förbindelse med hur betraktaren väljer att uppleva fenomenen. Som man med dunkla och illa genomtänkta argument försöker få bukt med.⁵⁰

Vad gäller den diskursiva praktiken i Magnussons inlägg så är den mycket bredare än vad de tidigare behandlade artiklarna varit. Hänsyn visas till historiska debatter och diskurser och hur dessa samspekar med också skiljer sig åt.

4.5.1 Vad uttrycks genom Magnussons text?

Magnusson inleder med att betona att ”muslimer skapar rubriker”. Vad som sker skrivs inte rakt ut men man kan ändå tolka hans inledande stycke som ett uttryck för att förklara att det inte är muslimer i allmänhet som ligger bakom de illdåd som det så ofta rapporteras om utan snarare vissa specifika händelser så som den arabiska våren eller inbördeskriget i Syrien i synnerhet som bidrar till en negativ bild av just muslimer. Magnusson är genomgående noggrann med att betona att hans uppfattningar och antaganden

⁵⁰ Magnusson, Erik. *Debatten om böneutrop präglas av dunkla argument*. Nyhetsartikel. Newsmill 2012-10-21 (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.newsmill.se/artikel/2012/10/21/debatten-om-b-neutrop-pr-glas-av-dunkla-argument> (Hämtad 2012-11-28)

är just hans egna och detta förtydligas genom att han inleder meningar med bland annat ”jag menar”. Magnusson beskriver en del rasistiska dåd och illgärningar och kopplar dessa med specifika grupperingar eller ideologier. Vad som sker är att Magnusson i texten gör en åtskillnad på både svenskar och svenskar men också på muslimer och muslimer. Problematiken framställs på ett icke polariserande sätt eftersom man inte förknippar muslimer i allmänhet med illdåd och svenskar i allmänhet med rasism. Istället framställs det med konkreta redogörelser av hur vissa gärningar är kopplade till specifika grupper eller organisationer.

Magnusson förhåller sig kritiskt till Staffan Danielssons argument och menar att dessa är grundlösa och att motståndet till böneutrop går att finna någon annan stans. Dock återkommer han tyvärr inte till någon konkret förklaring till vad han menar med ”någon annan stans” och lämnar det istället öppet för egen tolkning. Vad Magnusson redogör för i sin text och vad han tillslut kommer fram till grundar sig i en vision om att vi genom att vidga våra vyer och se saker ur ett annat perspektiv kan få en annan uppfattning och förståelse för böneutrop. Istället för att se ökad religiositet i samhället som något negativt så kan man välja att se det med andra ögon och som något positivt. Avslutningsvis kommer Magnusson fram till att det rör sig om en fråga rörande tolerans. Att vi själva kan välja hur vi vill se saker och ting och att vi kan välja att antingen vara toleranta mot den okända eller intoleranta. Ur detta kan man skapa sig bilden av att de som är emot böneutrop är intoleranta och de som är för är per automatik de som är toleranta.

5 Analys och diskussion

Följande presenteras en analysdel som besvarar uppsatsens frågeställning med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna ett därefter följande diskussionsavsnitt där jag kopplar samman resultaten med mina egna reflektioner och relaterar det till avsnittet tidigare forskning.

5.1 Analys

Efter en närmare granskring av de analysenheter som valts ut finns det en rad olika argument och ståndpunkter som är mer eller mindre framträdande. Frågan är komplex då den berör en större problematik som handlar om det spänningsförhållande som finns i vårt sekulära och mångkulturella samhälle. Enligt Staffan Danielsson är det möjligt att tillåta kyrkklockor men förbjuda böneutrop eftersom kyrkklockorna är ett kulturellt undantag som är allmänt accepterat. Danielsson berör även religionsfriheten och dess roll i den offentliga sfären och här kan vi se hur han håller samma linje som Ardavan Khoshnood och Carl Björkwall då de refererar till rätten att välja bort religion. I de ställningstaganden som finns emot böneutrop är kultur och tradition samt sekularismens principer viktigare än den positiva religionsfriheten och det är dessa som är de mest framträdande. De uttryck som finns för ett godkännande av böneutropet präglas av tanken om likabehandling. Både Lukas Mukhatar Yassin, Anders Lindborg och Erik Magnusson ställer sig negativa till att man skulle kunna tillåta det ena men inte det andra.

Enligt Habermas finns det en stor risk för samhällskonflikter när ”systemet som konstitueras av makt och pengar kontrollerar ”livsvärlden” i vilken människors sociala identiteter och uppfattningar konstitueras. Syftet med uppsatsen var att synliggöra att vi med språket är delaktiga i en konstituerings och reproduktionsprocess av identiteter och relationer samt att belysa hur den relation som finns mellan diskursiva

praktiker och samhället bidrar till upprätthållande av ojämlika maktstrukturer i samhället. Uppsatsens vision är var även att bidra med en kunskap som syftar till att skapa ett medvetande om hur vi med vårt språk kan förändra vissa negativa strukturer i samhället. Följande presenteras de slutsatser som belyser uppsatsens syfte.

Enligt Habermas har sekulariseringen i väst sparat ur och skapat en aggressiv sekulär kultur som kränker grundläggande människovärden. Applicerar vi Habermas teorier på den problematik som synliggörs i min analys kan man se vissa tydliga likheter. Genom att förbjuda böneutrop helt skulle vi direkt hamna i den situation som Habermas beskriver, där makt och pengar kontrollerar livsvärlden.

I min analys kan man vid flertalet tillfällen se hur grundläggande människovärden och mänskliga rättigheter så som religionsfriheten åsidosätts för att värna om de sekulära principerna. Exempel på detta är hur man refererar till kultur och tradition och bland annat hävdar att klockringningarna är ett kulturellt undantag eftersom de är allmänt accepterade. Detta visar dels på en särbehandling av majoritetskulturen men också på en ovilja att tillåta minoritetskulturer samexistera i samhället under samma villkor. Ur ett människorättsperspektiv blir det problematiskt eftersom det innebär att man inte tillgodoser alla medborgare samma rättigheter. Argumentet blir därmed både främlingsfientligt och religiöst diskriminerande. För att ytterligare förtydliga de främlingsfientliga tendenserna kan vi lyfta fram den rädsla som ligger bakom porträttet av böneutropet som något högljutt, som näst intill kommer eskalera om vi inte stoppar det.

Den fråga som Habermas själv ställer sig blir intressant i sammanhanget; lever den fria sekulära staten av förutsättningar som den själv inte kan garantera? I min analys finns en rad ståndpunkter som starkt uttrycker vikten av att värna om sekularismens principer. Att en sekulär stat skulle vara det bästa sättet för att tillgodose medborgarna sina fri- och rättigheter blir även det problematiskt ur ett människorättsperspektiv. Av samma anledning skulle detta innebära en form av religiös diskriminering eftersom de troende medborgarnas intressen skulle exkluderas från den offentliga politiska arenan vilket i sin tur skulle leda till en ovilja att delta i det politiska livet.

Enligt Habermas är mänskliga rättigheter tillsammans med demokratiska beslutsprocesser ett legitimt sätt att bygga ett samhälle på. Dock betonar han det som synliggörs i frågor rörande religionens roll i den sekulära staten, att det i praktiken kan uppstå vissa komplikationer. Det är vid dessa komplikationer och konflikter som vi en-

ligt Habermas behöver religionen för att den skapar goda förutsättningar för en rättstat som främjar de mänskliga rättigheterna samt fungerar som en inspirationskälla som motiverar politiskt deltagande. För att förtydliga denna problematik kan vi ta hjälp av Joseph Ratzingers frågeställning; hur gör vi om man i demokratisk ordning avskaffar en mänsklig rättighet för en viss minoritet? Ratzingers svar på denna fråga är att man inför vissa grundläggande och okränkbara värden som står över vissa beslutsprocesser. Ur Habermas synvinkel är något annorlunda då han i sitt postsekulära samhälle vill se att människor förhåller sig självkritiska och inser sina begränsningar, vilket ska gälla både religiösa och icke religiösa. Enligt Habermas måste vi acceptera det demokratiska statskicketets sätt att motivera sina värden. Detta skulle kunna tolkas som att vi i fallet rörande böneutrop skulle låta demokratin bestämma hur frågan skulle lösas och att oavsett utfall får medborgarna acceptera situationen.

I analysen finns det även tydliga argument för böneutrop, en gemensam linje för detta är tanken om likabehandling och acceptans. De ledande ställningstagandena är att det inte skulle vara möjligt att tillåta klockringning men förbjuda böneutrop. Återigen blir sekularismens principer aktuella då det i analysen framgår att det borde vara den sekulära staten som ser till att alla människor lyder under samma lagar. Kan vi med demokratin som argument rättfärdiga vissa sekulära principer om detta innebär att vissa människor får sina rättigheter kränkta? Något som överlag lyser med sin frånvaro, men som i ett fall synliggörs är frågan rörande tolerans och förmågan att se saker ur ett annat perspektiv. Detta är något som vi kan koppla samman med Habermas teorier om att både religiösa och icke religiösa måste vara självkritiska och inse sina egna begränsningar. Det måste finnas begränsningar för både de sekulära medborgarna och de religiösa vilket innebär enligt honom innebär en acceptans av de spänningsförhållande som finns då människor inte delar samma sanningar.

5.2 Diskussion

Hur vi använder språket och hur detta kan ha negativa konsekvenser på sociala relationer och identiteter i samhället, är inte bara något som är relevant i detta fall utan det är applicerbart på alla samhällen runt om i världen. Väljer vi att uttrycka oss på ett främlingsfientligt sätt kommer människor påverkas av detta och skapa sig uppfattningar som förstärker rådande relationer och identiteter. I min undersökning kan vi visa på detta genom att se hur exempelvis muslimer ofta framställs på ett negativt sätt i förhållande till andra religiösa grupper. Om vi inte är medvetna om riskerna med att sända ut främlingsfientliga budskap kommer detta inte leda till något annat än fler och starkare motsättningar mellan olika grupper i samhället. Nu har inte de mest radikala texterna används i denna uppsats vilket gjorts med avsikt för att visa att främlingsfientliga och religiöst diskriminerande tendenser och strukturer finns runt om kring oss oavsett om vi är medvetna om det eller inte. Detta visar på att det inte bara är de välkända nationalistiska forumen och vardagliga handlingar som ger uttryck för och bidrar till främlingsfientlighet, det kan som i detta fall även komma från politiska makthavare.

Att motsätta sig böneutrop är även problematiskt ur ett kulturellt rättviseperspektiv, vilket vi kan relatera till Will Kymlickas tanke om att det skulle skada människors levnadssätt om man inte inkluderar en viss grupps religiösa prioriteringar på samma sätt som majoritetens. Robert Nozick menar att orättvisa uppstår så fort man får sina rättigheter kränkta och skulle man inte tillåta böneutrop i Sverige skulle det vara att förneka muslimer religionsfriheten. Enligt Nozick är det statens uppgift att tillgodose medborgarna sina rättigheter. Om vi relaterar detta till John Rawls rättvisepincip; att om alla människor i ett samhälle rättar sig efter samma principer kan människor med olika religiösa och moraliska uppfattningar leva tillsammans. Detta skulle innebära att staten blir ansvarig för att reglera specifika rättvisepinciper samt se till att människor rättar sig efter dessa för att tillgodose alla människor deras mänskliga rättigheter.

Det finns även viktiga paralleller att dra till det Habermas menar händer om vi inte inkluderar religionen i samhället; människor tenderar att avstå i allt högre grad från det politiska livet. Hur ska vi kunna skapa en politisk gemenskap i ett mångkulturellt samhälle om inte alla människors rättigheter och livsvärden värderas på samma sätt? Det blir en spiral som trappas upp om vi inte inser riskerna i att förbise alla männi-

skors lika värde och rätt till rättigheter. Å ena sidan finns det negativa tendenser som visar sig i undersökningen, vilket även varit fokus, men det betyder inte att det är oviktigt att belysa de delar av uppsatsen som kan ha positiv inverkan sociala relationer. Att se saker som man har en viss uppfattning om i ett annat perspektiv, en uppfattning som troligtvis har skapats genom yttre och omedveten påverkar från olika håll, kan ses ur ett annat perspektiv och på så sätt bidra till det som Habermas kallar för mentalitetsförändring. Det goda samtalet och ett kunskapsutbyte mellan religiösa och icke-religiösa skapar goda förutsättningar för människor med olika religiösa och moraliska uppfattningar att leva fredligt i ett samhälle.

Föreställningen som fanns innan uppsatsen kom till stämmer delvis in på det som faktiskt har gjorts. Vid starten fanns en bild av att undersökningen skulle visa på en koppling mellan språket, främlingsfientlighet och en specifik problematik så som en viss typ av motsättningar, hatbrott eller att det på något annat sätt skulle vara orsaken till ett visst samhällsproblem. Vad som skett är att jag har synliggjort det dialektiska förhållande som finns mellan diskurser och samhällslivet genom att visa på hur vi med språket bidrar till att sprida och öka främlingsfientliga tendenser och strukturer. Vad uppsatsen inte visar är kopplingen till en specifik problematisk händelse eller handling, vilket till viss del har vart till uppsatsens fördel då jag finner det mer intressant att se till en större helhet av problematiken. Den problematik som för mig fortfarande är olöst samt av stor betydelse för människors rätt till religion är; hur ska vi förhålla oss till sekulära principer då de inskränker på religionsfriheten. Som vidare forskning hade det vart intressant att göra en granskning av det beslut som Botkyrka kommun fattar och se utifrån vilka principer de motiverar sitt beslut.

6 Sammanfattning

För att visa på det spänningsförhållande som finns mellan religion och sekularism, har det utifrån Jürgen Habermas teorier om det postsekulära samhället gjorts en kritisk diskursanalys i form av en granskning av fem debatterande nyhetsartiklar som specifikt berör frågan gällande böneutrop i Sverige. Syftet med uppsatsen var att belysa att vi genom språket är med och konstituerar vissa specifika sociala identiteter och relationer. Uppsatsen behandlar frågeställningen; vilka ståndpunkter är mest framträdande i diskursen, och hur kan vi förstå och hantera dessa ståndpunkter utifrån Habermas teorier om det postsekulära samhället? De mest framträdande ståndpunkterna tar sig uttryck på två skilda vis, den ena hänvisar till rätten ifrån religion, och präglas av en vision om att det finns något viktigt i att värna om svensk kultur och tradition. Den andra belyser den positiva religionsfriheten och grundar sig i en vision om likabehandling av människor oavsett religiös tillhörighet. Analysen synliggör även en stark tilltro till den sekulära staten och värdet i att värna om de sekulära principerna. Resultatet är att vi genom språket är med och konstituerar den värld vi lever i, vilket synliggörs genom en koppling mellan den specifika diskursen och främlingsfientliga och religiöst diskriminerande tendenser.

7 Referenser

Bergenhorn, Mats & Hjärpe, Jan. *99 frågor om islam : och något färre svar*. Stockholm: Leopard, 2004

Bergström, Göran & Boréus, Kristina. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur, 2012

Brownlie, Ian & Goodwin-Gill, Guy S. (red.), *Basic documents on human rights*, 5. ed., Oxford University Press, New York, 2006

Esaiasson, Peter, et al, 2007. *Metodpraktikan: . Konsten att studera samhälle individ och marknad*” Stockholm: Norstedts juridik. (4:e uppl.) 2007

Jonsson, Ulf. *Habermas, påven och tron*. Artos och Norma bokförlag 2009, Skellefteå. 2009

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise & Torhell, Sven-Erik. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2000

Roberts, Peri & Sutch, Peter. *Politiskt tänkande: en introduktion*. Stockholm: Studentlitteratur, 2007

Rippin, Andrew. *Muslim: their religious beliefs and practices*. 3rd ed. New York: Routledge, 2005

7.1 Elektroniska källor

Alvarsson, Rickard. *Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka*. Nyhetsartikel, Dagen 2012-09-27 (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.dagen.se/nyheter/nu-kan-boneutrop-snart-bli-verklighet-i-botkyrka/> (Hämtad 2012-12-06)

Björkwall, Carl, Khoshnood, Ardavan. *Religion och sekularism måste respektera varandras gränser*. Nyhetsartikel Newsmill 2012-10-9 (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.newsmill.se/artikel/2012/10/07/religion-och-sekularism-m-ste-respektera-varandras-gr-nser> (Hämtad 2012-11-28)

Danielsson, Staffan. *Därför bör vi inte tillåta minaretutrop i Sverige*. Nyhetsartikel Newsmill. 2012-09-28. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.newsmill.se/artikel/2012/09/28/d-rf-r-b-r-vi-inte-till-ta-minaretutrop-i-sverige> (Hämtad 2012-11-28)

Jonsson, Ulf. *Habermas tror mer på religion än på gud*. Nyhetsartikel Svenska Dagbladet. 2009-06-18. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.svd.se/kultur/understrecket/habermas-tror-mer-pa-religion-an-pa-gud_3083561.svd (Hämtad 2012-11-28)

Lindberg, Anders. *Böneutrop är en del av religionsfriheten*. Nyhetsartikel Aftonbladet 2012-09-28. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/ledare/ledarkronika/anderslindberg/article15522827.ab> (Hämtad 2012-12-16)

Magnusson, Erik. *Debatten om böneutrop präglas av dunkla argument*. Nyhetsartikel. Newsmill 2012-10-21 (Elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.newsmill.se/artikel/2012/10/21/debatten-om-b-neutrop-pr-glas-av-dunkla-argument> (Hämtad 2012-11-28)

Migrationsinfo *Främlingsfientlighet* (Elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.migrationsinfo.se/framlingsfientlighet/> (Hämtad: 2013-01-06)

Migrationsinfo. *Främlingsfientliga partier* (Elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.migrationsinfo.se/framlingsfientlighet/framlingsfientliga-partier/> (Hämtad 2013-01-06)

Mukhtar Yassin, Lukas. *Orimligt tillåta kyrkklockor men förbjuda böneutrop*. Nyhetsartikel Newsmill 2012-09-28. (Elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.newsmill.se/artikel/2012/09/28/en-sekul-r-stat-kan-inte-till-ta-kyrkklockor-men-f-rbjuda-b-neutrop> (Hämtad 2012-11-28)

Newsmill, 2008 (Elektronisk) Tillgänglig: www.newsmill.se (Hämtad 2012-12-08)

Svenska Dagbladet. *SD tredje största parti* Nyhetsartikel 2012-10-26. (Elektronisk)

Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/sd-tredje-storsta-parti_7616674.svd (Hämtad 2013-01-06)